

НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОЈЕКАТ
“Правни аспекти савремених друштвених кретања у Републици Србији” -
за период 01.01.2019. – 31.12.2021. године

Издавач

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Правни факултет

За издавача

Проф. др Душанка Јововић, декан

Главни и одговорни уредник

Проф. др Јелена Беловић, руководилац пројекта

Секретар пројекта

Проф. др Страхиња Миљковић

Уређивачки одбор

Проф. др Душанка Јововић
Проф. др Владимир Боранијашевић
Проф. др Олга Јовић Прлаиновић
Проф. др Дејан Мирковић
Проф. др Бојан Бојанић
Проф. др Здравко Грујић

Технички уредник

Младен Тодоровић

Дизајн корица

Кварк Краљево

Штампа

Кварк Краљево

Тираж:

50 примерака

ISBN 978-86-6083-077-9

**Штампање овог зборника помогло је Министарство просвете, науке и
технолошког развоја Републике Србије**

Др Слободанка ПЕРИЋ*

331.526.8-053.4/5

616.98:578.834

ЕЛИМИНИСАЊЕ ДЕЧИЈЕГ РАДА – изазови у условима пандемије COVID - 19

Апстракт: Забрана, окончање дечијег рада, искорењивање најгорих облика дечијег рада, односи се на рад који је ментално, физички, друштвено или морално опасан и штетан по децу, и који омета њихово школовање тако што их лишава могућности да похађају наставу, приморава да прерано напусте школовање, или захтева од њих да комбинују похађање наставе са предугим и напорним радом. Аутор у раду указује на изазове са којима се сусреће човечанство у условима пандемије изазване COVID-19, у остваривању глобалног циља да до краја 2025. године оконча дечији рад у свим најгорим облицима. У првом делу рада акценат је на обележјима, узроцима, формама дечијег рада, о историјским коренима забрани истог. Други део рада је усмерен на анализу особности пандемије и последице на тржиште рада, незапосленост, социјалну сигурност, сиромаштво, образовање. У закључним тезама истиче се неспоран допринос бројне регулативе на међународном и националном домену у циљу регулисања, препознавања и елиминисања дечијег рада, надасве, његових најгорих форми, као и негативан аспект на постигнућа у елиминисању дечијег рада услед кризе изазване пандемијом. Евидентна је преваленција пандемије на ефикасност у искорењивању дечијег рада, пре свега због појаве економске кризе којом се глобално повећава незапосленост, утицаја на социјалну заштиту/социјална давања, утицаја на образовање и сл.

Кључне речи: дечији рад, елиминисање дечијег рада, пандемија (COVID-19), незапосленост, социјална заштита, образовање.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Дечији рад је историјска категорија. Можемо рећи да је у феноменолошком смислу стар колико и човечанство. Он прати најпре породично домаћинство, као форма учења од родитеља у циљу оспособљавање за преузимање сопствене улоге у друштву, осамостаљивање и слично, до оних форми рада које подразумевају експлоатацију деце и

---

* Редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, slobodanka.peric@pr.ac.rs

позивају на хитну акцију за њихово елиминисање. у савременом друштву, деца, омладина, уопштено посматрано млади људи уживају заштиту – посебну заштиту на раду. Разлог томе је њихова рањивост. Рањивост младих се везује, са једне стране, за њихову психофизичку незрелост и немогућност да препознају ризике и да се заштите од опасности и ризика различите врсте који прате сваку врсту рада и, са друге стране, њихова рањивост се везује за чињеницу да су у фази живота када стичу елементарно образовање које ће им олакшати укључивање у све сфере живота, а сваки рад у тој фази живота може да нашкоди њиховом развоју и да омета њихово школовање.¹ При том, мора се нагласити да није сваки рад деце штетан, опасан. Потребно је направити дистинкцију између оних форми рада које су пожељне од оних које треба окончати и елиминисати. Како наводи проф. С. Јашаревић, у вези са дечијим радом постоји низ питања која су отворена, почев од интернационално признате терминологије (child work/child labour), до узраста када се неко лице сматра дететом, поткатегорија унутар групе деце у вези са радом, година када се неко лице може безбедно радно ангажовати изван радног односа, „дуалног образовања“ (школовања уз рад), радног ангажовања деце у породичним домаћинствима и предузећима, облика дозвољеног – „лаког рада“ за децу, појма „опасног дечијег рада“, радне експлоатације деце, кажњавања за недозвољен дечији рад, институција и механизма за заштиту деце.² У контексту ове дилеме најпре да укажемо да када се говори о дечијем раду, забрани дечијег рада, искорењивању најгорих облика дечијег рада, под тим се подразумева рад који је ментално, физички, друштвено или морално опасан и штетан по децу, и који омета њихово школовање тако што их лишава могућности да похађају наставу, приморава да прерано напусте школовање, или захтева од њих да комбинују похађање наставе са предугим и напорним радом.³ Поред традиционалних узрока који доводе до дечијег рада, уз изазове са којима се савремена цивилизација деценијама уназад суочава на путу ка елиминисању дечијег рада, данас се средства деловања и циљеви обликују у условима пандемије изазване COVID-19. То доводи у упитност настојање и циљ да се до 2025. године искорени, оконча, дечији рад. Аутор се у анализи ослања на претходни рад који је објављен у оквиру првог циклуса истраживања дечијег рада, на нормативни аспект регулативе у заштите деце у области експлоатације дечијег рада.

---

¹ П. Јовановић, *Заштита младих људи на раду у смислу Директиве ЕЗ 94/33*, Доступно: [https://studiajuridica.me/wp-content/uploads/arhiva/godina2-broj1/1-2020\(2\).pdf](https://studiajuridica.me/wp-content/uploads/arhiva/godina2-broj1/1-2020(2).pdf)

² С. Јашаревић, *Заштита деце у вези са радом у ЕУ, Радно и социјално право*, Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Београд, бр. 2/2020, стр. 5-26.

³ Defining child labour, *Доступно*: <http://www.ilo.org/ipecc/facts/lang-en/index.htm> (2.08.2021)

1. ФЕНОМЕНОЛОГИЈА ДЕЧИЈЕГ РАДА – ЕЛИМИНИСАЊЕ ДЕЧИЈЕГ РАДА

Проблем експлоатације дечијег рада је у феноменолошком смислу историјска категорија која се јавља са почетком индустријске револуције. Поједини аутори истичу да је „срамна пракса дечијег рада од почетка имала важну улогу у индустријској револуцији“.⁴ Уопштено посматрано, овај период, период од првобитне акумулације капитала карактеришу екстремно тешки услови рада, сурова експлоатација радне снаге, па и саме деце, што је и допринело обликовању негативног поимања дечијег рада. У томе је предњачила Енглеска, као колевка капитализма – посебно је викторијско доба постало озлоглашено условима у којима су деца била запослена. Многа деца су радила 16 сати дневно у екстремно тешким условима као истарији радници. Неефикасни парламентарни акти који регулишу рад деце у радним просторијама у фабрикама и млиновима донети су већ 1802. и 1819. године.⁵ После радикалне агитације, нарочито 1831. године, јављају се захтеви за десеточасовни радни дан. Краљевска комисија препоручила је 1833. да се деци од 11 до 18 година дозволи да раде највише дванаест сати дневно; деци од 9 до 11 година било је дозвољено да раде 8 сати дневно; а деци млађој од 9 година уопште више није било дозвољено да раде. Овај акт се односио само на текстилну индустрију, где су деца радно ангажованавећ са 5 година, а не и на низ других индустрија и занимања као што сурудници гвожђа и угља (где су деца, и дечаци и девојчице, почели да раде са 5 година, и генерално су умрли пре него што су имали 25 година), гасни погони, бродоградилишта, грађевинарство, фабрике шибица, фабрике ексера и посао димњачара, на пример где је експлоатација дечијег рада била опсежнија.⁶ Интересантно је чињеница да је ову контролу и надзор у целој Енглеској требало да спроведу укупно четири инспектора. Према подацима из 1787. године (у Енглеској и Шкотској), две трећине радника у 143 млина за памук на водени погон описано је као деца. Велики број деце бавио се и проституцијом.⁷ Већина проститутки (а само у Лондону било их је на хиљаде) имале су између 15 и 22 године. Током 19. века и почетком 20. века, многа деца узраста од 5 до 14 година из сиромашнијих породица још су радила у Европи, САД-у и различитим колонијама Европских сила. Ова деца су углавном радила у пољопривреди, фабрикама, рударству и услугама као

---

⁴ D. Cody, Child Labor, <https://victorianweb.org/history/hist8.html> (2.08.2021)

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

⁷ B. Daniels, Hidden Lives Revealed - Poverty and Families in the Victorian Era, March 2003, <http://www.hiddenlives.org.uk/articles/poverty.html> (15.08.2021) и <https://www.economist.com/emerging-market-indicators/2005/12/20/child-labour>

што су новинари. Неки су радили ноћне смене у трајању од 12 сати. Од деце се очекивало да помогну у породичном буџету. Често су дечаки и девојчице радили дуго на опасним пословима и у тешким ситуацијама за врло малу плату. На пример, постојали су дечаки пењачи запослени код димњачара; мала деца која су могла да се провлаче испод машина, дечаки и девојчице који раде у рудницима угља, пузећи кроз тунеле преуске и ниске могли су да замене одраслу особу. Деца су радила на улици као чистачи улица, ципела, продавали су шибице, цвеће и другу јефтину робу. Ипак, може се рећи да је пољопривреда у целом свету била и сада је највећи послодавац дечијег рада, процењује се око 70 одсто.⁸ Карл Маркс, иначе отворени противник дечијег рада, истицао је да су британске индустрије „могле да живе само крвљу и крвљу деце“, и да је амерички капитал финансиран „капитализованом крвљу деце“.⁹ Дакле, негативна конотација дечијег рада последица је историјских фактора, превасходно индустријске револуције.¹⁰ Груба експлоатацију радника коју са собом доноси првобитна акумулација капитала и касније појачава прва индустријска револуција, један су од фактора државне нормативне интервенције у радне оодносе. У том маниру је иконстатација проф. П. Јовановић: „Период индустријске револуције, у другој половини 18. века, обележила је сурове експлоатације радничке снаге, што је довело до тога да становништво постепено опада, како у бројчаном, тако и у здравственом погледу, а предузећа, односно привреда у целини, остали су без физички здраве радне снаге“.¹¹ Управо је спознаја штетности дечијег рада довела до првих норми радничког законодавства. Услед тога поједини аутори склони су да истакну да је тиме индустријска револуција, ако ништа друго, смањила исти,¹² јер је током друге половине 19. века дечији рад почео да опада у индустријским друштвима због регулисања рада, раста утицаја синдиката, економског развоја и сложености технолошких процеса. У тада развијеним земљама први прописи радног права односили су се на заштиту деце на раду и сузбијање њихове експлоатације. Први акт радног законодавства, из 1802. године, био је британски – Закон о здравственој и

---

⁸ B. Daniels, *Hidden Lives Revealed - Poverty and Families in the Victorian Era*, March 2003, <http://www.hiddenlives.org.uk/articles/poverty.html> (15.08.2021) и

<https://www.economist.com/emerging-market-indicators/2005/12/20/child-labour>

⁹ K. Marx, *Capital: A Critique of Political Economy*, Volume 1 (1867), trans. Ben Fowkes (Harmondsworth, 1976), 598, 952. Наведено према: M. Neocleous, *The Political Economy of the Dead: Marx's Vampires*, Mark Neocleous, <http://ricardo.ecn.wfu.edu/~cottrell/OPE/archive/0604/att-0138/01-PoliticalEconOfTheDead.pdf>. (15.08.2021)

¹⁰ C. Nardinelli, *Child Labor and the Industrial Revolution*, Bloomington, Indiana University Press, Indiana, 1990, 15-17. B. Daniels, *Hidden Lives Revealed - Poverty and Families in the Victorian Era*, March 2003, <http://www.hiddenlives.org.uk/articles/poverty.html> (15.08.2021)

¹¹ П. Јовановић, *Радно право*, Правни факултет у Новом Саду, 1998, 45.

¹² *Ibid*, 98.

духовној заштити ученика и других лица запослених у предоницама и ткачницама памука и другим фабрикама (тзв. Закон о заштити дечијег рада).¹³ У периоду између 1802. године и 1819. године донесени су акти који регулишу радно време деце која радеу фабрикама и фабрикама памука до 12 сати дневно. О значајнијим нормативним активностима у том домену може се говорити тек половином XIX века, када се доносе први закони који се тичу заштите деце и малолетника током рада, али је тек крајем XX века, како истиче Нардинели (Nardinelli Clark), дошло до потпуног легислативног уређења те области, као и до коначне забране дечијег рада као таквог.¹⁴ Дакле, и саме радноправне норме имају своје ембрионалне зачетке у регулисању, забрани рада рањивије популације, тиме и у забрани дечијег рада.

Током XIX века остварен је велики напредак у вези са заштитом деце поводом рада. Деловало је да је тај проблем успешно решен. Међутим, крајем XX века проблематика дечијег рада поново долази у фокус. Наиме, и даље се широм света јављају велики проблеми у вези са радом деце (радна експлоатација, „трафикинг“, запошљавање испод дозвољеног узраста, рад деце на опасним пословима).¹⁵ Данас, свет се суочава са још једним изазовом-пандемијом изазваном COVID-19. Она прети да поништи све резултате који су глобално постигнути у настојањима да се оконча дечији рад.¹⁶ Усвајање и бројне ратификације Конвенције Међународне организације рада бр. 182 о елиминисању најгорих облика дечијег рада из 1999. године,¹⁷ довело је до сензибилизације јавног мњења. Она је бацила светло на стравичан положај ове деце, изнела на светлост дана сву суровост под којима ова деце раде. Њоме је уобличено даље деловање Међународне организације рада (у даљем тексту МОР), Уједињених нација (УН) у новом миленијуму – ангажованост кроз лобирање свих социјалних партнера,

---

¹³ С. Јашаревић, *оп. цит.*, 5.

¹⁴ Усвајањем закона којим се ограничава и забрањуј одређене форме дечијег рада, доступност општег образовања, пораст прихода домаћинства итд., водили су ка смањењу стопе и удела дечијег рада. Треба истаћи и то да како се технолошки процес усавршавао, постојала је већа потреба за образовним радницима. То је довело до повећања удела школованог кадра, уз евентуално увођење обавезног школовања. Побољшана технологија и аутоматизација су такође учинили да је дечији рад сувишан. С. Nardinelli, *Child Labor and the Industrial Revolution*, Bloomington, Indiana University Press, Indiana, 1990, 15-16.

¹⁵ С. Јашаревић, *оп. цит.*, 6.

¹⁶ *Деца и рад: Хоће ли због пандемије одрасли још више изабљивати децу*. <https://www.bbc.com/serbian/cyr/svet-53025397> (7.08.2021)

¹⁷ Конвенција Међународне организације рада бр. 182 о најгорим облицима дечијег рада из 1989. године и Препорука бр. 190 о забрани и хитној акцији за укидање најгорих облика дечијег рада, „Службени лист СРЈ-Међународни уговори“, бр. 2/03.

праћење стања, мониторинг, финансијска помоћ и др. Под утицајем лобирања за што ширим глобалним нормирањем забране дечијег рада, као и бројне активности у циљу окончања најгорих форми рада деце, довело је до тога да је између 2000. године и 2016. године дечији рад опао широм света за 38 одсто. Према тим подацима потврђено је да има 152 милиона деце узраста између 5 и 17 година које МОП сматра „жртвама дечијег рада“. То значи да широм света постоји 94 милиона деце мање која раде.¹⁸ Међутим, Међународна организација рада и УНИЦЕФ упозоравају – због пандемије COVID-19 још девет милиона деце су у опасности од дечијег рада.¹⁹

2. ПАНДЕМИЈА ИЗАЗВАНА COVID-19 И ЕЛИМИНИСАЊЕ ДЕЧИЈЕГ РАДА²⁰

Бројна регулатива на међународном, регионалном и националном плану (о томе је било речи у претходном раду), агенде, акциони планови, лобирања, трипартитни дијалози социјалних партнера и друго, неспорно потврђују да је човечанство последњих деценија уједињено ка регулисању рада деце, у циљу забране и елиминисања најгорих облика дечијег рада. Овај глобални циљ светска заједница орочила је на 2025. годину. Студија Међународне организације рада о дечјем раду показују да је економска корист од елиминисања дечјег рада скоро седам пута већа од трошкова. Овај податак не укључује немерљивост социјалне и људске добробити од укидања ове праксе: готово три четвртине дечјег рада је ангажовано у оно што свет препознаје као најгоре облике дечјег рада, укључујући трговину људима, оружани сукоб, ропство, сексуалну експлоатацију и штетан рад.²¹ Док се суочавамо са овим изазовом, морамо имати на уму да се достојанствен/пристојан живот деце не може одвојити од достојанственог рада одраслих. Такав идејни концепт иницијално се уклапа у настојање Уједињених нација до 2030. године искорени глобално сиромаштво. Највећи

---

¹⁸ *Global Estimates of Child Labour – ILO*, https://www.ilo.org/publication/wcms_575541 (26.08.2021)

¹⁹ Најновији подаци МОП-а из јуна 2021. године (објављени поводом Светског дана борбе против дечијег рада 12. јуна). *World Day Against Child Labour, Child labour rises to 160 million – first increase in two decades*, https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_800090/lang--en/index.htm (15.08.2021)

²⁰ Део текста је преузет из „*COVID-19 Impact in child labour and forced labour: The response of the IPEC+ Flagship Programme*“. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@ipec/documents/publication/wcms (30.08.2021)

²¹ *За Светски дан борбе против дечјег рада установљен је 12. јун*, Интернет: http://www.ilo.org/child_labour/ (1. 08 2015)

број ове деце потиче из најсиромашнијих породица. Посебно осетљива категорија су мигрантске породице, деца ромске националности, која су врло често укључена у рад од најранијег узраста и сл. Они раде јер сиромаштво њихових породица то захтева и социјалне норме њихове заједнице то сматрају прихватљивим. Неретко нису у систему здравствене, социјалне заштите, као ни у образовном систему. У том смислу, успешна елиминација дечјег рада захтева напоре како би се симултано деловало на ове комплексне факторе снабдевања и захтева за дечјим радом.

То је истакнуто и у извештају Европске комисије о примени Директиве ЕЗ 94/33 о заштити младих људи на раду.²² Главни циљ Директиве, према мишљењу Европске комисије, јесте у забрани дечијег рада, уз истовремено обезбеђивање њиховог обавезног школовања, те уз заштиту младих од економске експлоатације и било каквог рада који би могао штетити њиховој безбедности, здрављу и физичком, менталном, моралном и социјалном развоју или угрозити њихово образовање.²³ Незапосленост, сиромаштво, превасходно сиромаштво породице, недоступност образовању, уз остале придружене факторе, главни су фактори у снабдевању дечијом радном снагом. Поред традиционалних узрока са којима се савремено човечанство бори у тежњи да смањи, сузбије и потпуно искорени дечији рад као глобално крајњи циљ, изазов са којим се савремена цивилизација суочава је и пандемија COVID-19. Пандемија изазвана COVID-19 довела је до глобалне неизвесности, увукла је свет у кризу, по обиму и размери, досад без преседана. Свет се суочио са далекосежним последицама и изазовима какви нису виђени још од Другог светског рата.²⁴ Без сумње је обнављање глобалног здравља и даље први приоритет, али строге мере које су потребне резултирају великим економским и социјалним шоковима. Како се карантини, физичко дистанцирање и друге мере изолације за сузбијање преноса вируса настављају, глобална економија је пала у рецесију. Извесно је да се штетни ефекти ове пандемије неће дистрибуирати подједнако. Очекује

---

²² Council Directive 94/33/EC on the protection of young people at work, Official Journal — OJ L 2016, 20. 08. 1994, p. 12, amended by: Directive 2007/30/EC (OJ L 165, 27. 6. 2007, p. 21); Directive 2014/27/EU (OJ L 65, 5. 3. 2014, p. 1); Regulation (EU) (OJ L 198, 25. 7. 2019, p. 241), dostupno februara 2020. na: <https://eur-lex>.

²³ О домашају Директиве више у: П. Јовановић, Рањивост деце/омладине и могућност односно забрана њиховог рада, *Радно и социјално право*, Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Београд, бр. 1/2020, 21-60.

²⁴ О томе више у: *UNDP, COVID-19 Процена соцо-економског утицаја*, https://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/library/crisis_prevention_and_recovery/covid-19-socio-economic-impact-assessment-.html (30. 08. 2021); и *COVID-19 Impact in child labour and forced labour: The response of the IPEC+ Flagship Programme*, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@ipec/documents/publication/wcms (30.08.2021)

се да ће највише штете бити у најсиромашнијим земљама и у најсиромашнијим четвртима, као и онима у већ неповољним или рањивим ситуацијама, као што су деца у дечијем раду и жртве принудног рада и трговине људима, посебно жене и девојке. Ове рањиве групе су више погођене шокovima прихода због недостатка приступа социјалној заштити, укључујући здравствено осигурање и накнаде за случај незапослености.²⁵ Свесна ових последица, а као одговор на кризу, Међународна организација рада спроводи свој главни међународни програм за елиминацију дечијег и принудног рада (ИПЕС+).²⁶ У току је програму 62 земље, на које све утиче пандемија COVID-19. Програм је развио планове и стратегије за континуитет активности за ублажавање ризика и настоји да додели додатна средства за подршку напорима за праћење утицаја COVID-19 на дечији рад, принудни рад и трговину људима, посебно у вези са затварањем школа, обуставама пословања, незапослености, губитком средстава за живот у погођеним заједницама и недостатком система социјалне заштите. Искуство из претходних кризних ситуација, попут епидемије еболе 2014. године, показало је да ови фактори играју посебно снажну улогу у повећању ризика за дечији рад и принудни рад.²⁷

Према програмским циљевима Уједињених нација 2021. година је Међународна година УН-а за елиминацију дечијег рада, што ће бити идеална прилика да се појачају напори на постизању циља 8.7 Агенде о одрживом развоју за окончање свих облика дечијег рада до 2025. године. Према Циљевима о одрживом развоју Агенде 2030 (садржи 17 циљева), предвиђени резултатиза циљ 8 – „Достојанствен рад и економски раст“, је окончање свих облика дечијег рада до 2025. године (8.7). У предвиђеном резултату 8.7. истакнуто је: „Преузети непосредне и делотворне мере како би се обезбедила забрана и елиминисали најгори облици дечијег рада, искоренити принудни рад и до краја 2025. окончати дечији рад у свим најгорим облицима, укључујући регрутовање и коришћење деце војника.“²⁸

---

²⁵ *COVID-19 Impact in child labour and forced labour: The response of the IPEC+ Flagship Programme*, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@ipec/documents/publication/wcms30.08.2021

²⁶ Услуга коју пружа ИПЕС+ биће део холистичког одговора МОП-а за ублажавање утицаја COVID-19 и за бољу обнову након кризе. Одговор ИПЕС+ налази се под 3. стубом „Заштита радника на радном месту“ политичког оквира ИЛО-а за одговор на кризу COVID-19. Деловање се такође заснива на Глобалном плану хуманитарног реаговања генералног секретара УН и Правилником УН-а о утицају COVID-19 на децу.

²⁷ *Ibid*, 3.

²⁸ Циљеви одрживог развоја (*Sustainable Development Goals*, скраћено *SDGs*) Агенда 2030, су заменили Миленијумске циљеве развоја који су престали да важе крајем 2015. године. Циљеви одрживог развоја препознатљиву су по својих 17 циљева. Циљеви

Иако се број деце која су укључена у дечији рад смањује из године у годину, још увек смо далеко од циља који је постављен у Миленијумским циљевима развоја из 2015. године и на њима заснованој Агенди о циљевима о одрживом развоју до 2030. Несумњиво да ће криза изазвана пандемијом COVID-19 утицати на дечији рад, на повећање појединих форми дечијег рада, свакако са мањим или већим уделом широм света, што је условљено степеном социо-економског, културног и другог развоја. Процена је да би 42-66 милиона деце могло, само ове године, да падне у екстремно сиромаштво као резултат кризе, увећавајући, за ту цифру, бројку од 386 милиона деце којасу већ налазила у екстремном сиромаштву 2019. године.²⁹ Такав став (може се рећи бојазан) истиче се и у извештајима МОП-а и УНИЦЕФ-а., Ако уз традиционалне узроке дечијег и принудног рада узмемо у обзир и ново, кризом произведено, сиромаштво, ограничен приступ достојанственим могућностима рада за оне у законском радном добу, социјалну маргинализацију, дискриминацију, недостатак универзалног квалитетног образовања, повећање неформалне економије и слаб социјални дијалог, повећава се и вероватност да ће се стање дечијег рада погоршати. Економска и социјална криза погодиће посебно тешко децу. Велики глобални поремећаји у образовању проузроковани мерама изолације и недостатком решења за учење на даљину у многим земљама могли би повећати обим

одрживог развоја превасходно треба да допринесу смањењу сиромаштва, као и неједнакости и неправде, уз то да утичу на узроке и минимализују последице климатских промена. Иза ових 17 циљева налази се стратегија како учинити свет бољим местом за живот, а томе би требало да допринесе и 169 специфичних циљева које треба испунити. За разлику од миленијумских циљева, Агенда 2030 није фокусирана само на земље у развоју већ на све државе, јер је глобална сарадња неопходна да би се ови циљеви остварили. Након што су све чланице ратификовале Агенду 2030, сада је на појединачним државама да имплементирају циљеве одрживог развоја у своје политике. Не постоји обавезујући механизам и све је на добровољној бази, па се већ сад учача да неки предводе, док други касне са применом ових циљева, упркос томе што је већ више од четири године прошло од њиховог усвајања. И опет је један од највећих проблема и препрека новац, тј. недостатак новца и већ је сад видљиво да је неопходно увећати фондове који би помогли остваривању циљева одрживог развоја. Европска унија усвојила је циљеве одрживог развоја и ради на њиховој примени. Србија се такође обавезала да своје политике и деловање усклади са *SDGs* циљевима. Више:

https://www.bos.rs/ekz/vesti/134/7846/agenda-2030_-kako-uciniti-svet-boljim-mestom-zazivot.html (28. 08. 2021)

О Циљеви одрживог развоја (*Sustainable Development Goals*, скраћено *SDGs*) Агенда 2030, видети: <https://sdgs.un.org/goals>

²⁹ *COVID-19 Impact in child labour and forced labour: The response of the IPEC+ Flagship Programme*,

5. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@ipecc/documents/publication/wcms30.08.2021

дечијег рада“.³⁰ Домаћинства могу и самаподстицати дечји рад, истиче се у извештајима МОП-а, како би се лакшеносила са губитком посла и здравственим шокovima повезаних са COVID-19, посебно ако деца нисуу образовном систему. Деца из маргинализованих мањинских група, деца са инвалидитетом, деца улице идеца бескућници, деца из домаћинстава са самохраним родитељем или без обародитеља, деца мигранти, избеглице, интернорасељена или из подручја погођених ратним сукобима или природним катастрофама, подложнија су дечијем раду и посебно суизложена ризицима у актуелној кризи.³¹ Деца, а посебно девојчице, осим ризика од дечијег рада, могу бити више оптерећена пословима у домаћинству и бригаама запородицу.

3. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА³²

Иако је човечанство, пре свега социјални партнери, посвећено борби на елиминисању експлоатације рада деце, спознаја последица COVID-19 на постојеће облике дечијег рада и потенцијална појава нових, још увек је непознаница. Наиме, за разлику од утицаја на здравље, утицај COVID-19 на рањиву популацију, превасходно на социјално-економски статус рањивих заједница и пораст дечијег и принудног рада, није одмах видљив. Основано се може очекивати да у регионима у којима доминира неформална економија, COVID-19 погоршава постојеће изазове повезане са недостатком социјалне заштите, ограниченим приступом образовању, неједнакости или губитком запослења и прихода, као и могућности за достојанствен живот. МОП упозорава да би економске последице корона вируса могле да приморају децу да ујош већем броју постану радна снага, често се упуштајући у опасне активности и под нездравим радним условима. Такође

---

³⁰ *Ibid.*, 4.

³¹ Криминалне мреже могу активно користити ову глобалну кризу и искористити рањивости појединаца како би додатно ограничиле слободу жртава и повећале финансијску добит коју доноси присилни рад и трговина људима. Ограничења у кретању могу променити облике експлоатације, нпр. жене и деца могу бити сексуално искоришћена и путем друштвених мрежа чак и кад су у својим домовима. Строжа контрола на границама, такође, може повећати ризик од трговине људима. У ствари, жртве са конфискованом документацијом су изложеније ризику од злостављања, притвора и поновне виктимизације од стране безбедносних актера – полицајаца који воде карантине и управљају контролним тачкама. Жртвама којима су одузета лична документа могу се појавити додатне препреке за приступ здравственој заштити и другим услугама везаним за COVID-19. О томе: *Impact in child labour and forced labour: The response of the IPEC+ Flagship Programme*, 5.

³² У закључним напоменама преизети су подаци из документа: *Утицај COVID-19 на дечији и принудни рад: Одговор на кризу – Монитор IPEC+ и Глобални план генералног секретара УН*, www.ilo.org/ipcc-plus

се наглашава да бифинансијске потешкоће могле да подрију законе и забране усвојене како би се заштитила деца од рада који их лишава „њиховог детињства, њиховог потенцијала и њиховог достојанства, а који је штетан и по њихов физички и ментални развој“.³³ Постоји бојазан да ће пандемија извршити притисак на породице директно или индиректно погођене болешћу. Ризикујемо да изгубимо читаву генерацију уколико то не урадимо како треба.³⁴ Како је истакнуто, МОР и УНИЦЕФ у својим извештајима упозоравају да је глобално још девет милиона деце у опасности од пада у дечији рад до краја 2022. године због пандемије COVID-19. Овај број би се могао повећати на 46 милиона ако немају приступ социјалној заштити.³⁵ Додатни економски шокови и затварање школа узроковани овом пандемијом значе да деца која већ раде на дечјем раду могу радити дуже или под погоршаним условима, док ће многи други бити присиљени на најгоре облике дечијег рада због губитка посла и прихода међу угроженим породицама.³⁶ „Губимо тло у борби против дечијег рада, а последња година ту борбу није учинила ништа лакшом“, изјавила је Хенриета Форс (*Henrietta Fors*), извршна директорка УНИЦЕФ-а.³⁷ С циљем ублажавања ових последица, са што мање погубних ефеката на искорењивање дечијег и принудног рада, неопходно је и успостављање одрживих система контроле и праћења постојећег стања, јачање капацитета социјалне и здравствене заштите како не би дошло до даље ерозије изгледа за достојанствену будућност младих/деце/омладине. Неспорно је дасе о достојанственом животу деце не може говорити без достојанственог живота породице. У сада већ другој години глобалних застоја, затварања школа, економских поремећаја и смањења националних буџета, породице су услед економског притиска присиљене на радикалне потезе.³⁸ Међународне организације које се баве људским правима, пре свега заштитом деце, апелују на владе и међународне развојне банке да дају приоритет улагањима у програме који могу децу извући из радне снаге и вратити у школу, те у програме социјалне заштите који могу помоћи породицама како би деца остала у систему образовања. Поред међународне сарадње, кординисаног рада са

---

³³ *Деца и рад: Хоће ли због пандемије одрасли још више изабљивати децу.* <https://www.bbc.com/serbian/cyr/svet-53025397> (7.08.2021)

³⁴ Из изјаве Бенцамина Смита, експерта Међународне организације рада за дечији рад, поводом обележавања Светског дана борбе против дечијег рада, 12. јуна 2020. године. Доступно: <https://www.bbc.com/serbian/cyr/svet-53025397> (7.08.2021)

³⁵ *World Day Against Child Labour, Child labour rises to 160 million – first increase in two decades*, [https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_800090/lang--en/index.htm](https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_800090/lang-en/index.htm) (15.08.2021)

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Ibid.*

³⁸ *Ibid.*

организацијама, агенцијама, институцијама, које су своје капацитете усмериле ка заштити деце од свих облика искоришћавања као радне снаге, затим, прикупљања података и нова знања, покренута су нова истраживања како би се расветлило утицај COVID-19 на дечији и на присилни рад, која би уз истраживања из прошлих криза помогла партнерима и постала средства за доношење квалификованих и правовремених одлука као одговор на кризу.³⁹ Елиминисање дечијег рада захтева појачену контролу инспекције рада (јачање инспекција рада за праћење дечијег рада и принудног рада), неопходан је кординисан рад социјалних партнера. Односно, трипартизам и социјални дијалог су трајно опредељење и у активностима МОР-а у тражењу одговора на утицај COVID-19, у циљу превенције стања која могу даље довести до експлоатације дечијег рада. Социјални партнери су одувек играли активну улога у борби против дечијег и принудног рада, нарочито кроз лобирање и ефикасно праћење. У решавању наведених проблема треба поменути и значајна финансијска средства која је МОР издвојила, а у координацији са својим партнерима, на реализацији светских развојних циљева. Организација рада је извршила ребаланс, од 21 милион америчких долара, свог буџета намењеног финансирању постојеће сарадње развојне Агенде (Циљеви одрживог развоја 2030) како би реаговала на постојећу пандемију. Крајњи циљ МОР-а је да повећа своју подршку Алијанси 8.7 и да уз 5 земаља у развоју подржи и 5 посебно угрожених земаља, чиме био обухваћен око милион новоугрожене деце, заједница и породица.⁴⁰ Новчани трансфери имају за циљ да олакшају економску рањивост домаћинстава пружањем подршке у кешу. Посебно у комбинацији са интервенцијама за смањење трошкова школовања и здравствене заштите и побољшање њиховог квалитета. Доказале су се као важно средство политике за елиминацију

---

³⁹ *COVID-19 Impact in child labour and forced labour: The response of the IPEC+ Flagship Programme, Ibid,* 7-8. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@ipec/documents/publication/wcms30082021 (30.08.2021)

⁴⁰ Алијанса 8.7 је глобално стратешко партнерство усмерено ка постизању циља 8.7 у оквиру Агенде 2030. о циљевима одрживог развоју. Агенда о Одрживом развоју 2030. и Пројектом Циљеви одрживог развоја у циљу 8 (од 17 циљева) „Достојанствен рад и економски раст“, у оквиру којег, између осталих предвиђених резултата, је и тачка 8.7, у којој је захтев и позив за међународну заједница да оконча, искорени, елиминише, дечији рад до 2025. године. У том деловању, подршка Алијанси 8.7, чији је основни циљ да се достигне Агенда циљеви одрживог развоја циљ 8.7 што подразумева позив целокупној међународној заједници на тренутну акцију која ће назначити преостале изазове са којима се савремено човечанство суочава на путу елиминисања дечијег рада у свим његовим формама. Под наведеном Алијансом, МОР ради са партнерима на убрзању свих активности везаних за искорењивање, окончање рада деце, принудног рада, модерног ropства, коришћење деце војника и трговине људима.

дечијег рада. Програми попут мексичког Проспера (Prospera) и ЦЕССП (CESSP) програма стипендија Камбоџе, мерљиво су смањили дечији рад. Анализа ИЛО открила је да су такви програми за трансфер готовине један од главних покретача скоро 40-одстотног пада дечијег рада од 2000-2016. Процес је у току.⁴¹

Четврта глобална конференција о одрживом искорењивању дечијег рада из Буенос Аиреса је усвојила Декларацију која садржи кључне принципе и акције за убрзање напора да се постигне циљ 8.7. У документу се наводи готово 100 обавеза за владе, синдикате и организације послодавац, као и обавезе цивилног друштва које се настављају.⁴² Пут до 2025. године мора де иде у неколико колосека, четири су примарна: законска регулатива, тржиште рада, социјална заштита и образовање. У погледу прве ставке, може се рећи да нормативна покривеност и адекватна законска регулатива не мањка. Бројне ретификације кључних конвенција о раду деце и елиминисању најгорих облика дечијег рада, довела је до спознаје, јачању свести и препознавању форми у којима постоји експлоатација дечијег рада. С друге стране, тржиште рада захтева већу контролу у домену неформалне економије. Управо је дечији рад сконцентрисан у том домену. Највећи број деце која раде су деца ангажована да раде неплаћено на породичним газдинствима, или да помогну у породичном бизнису. Политика тржишта рада које промовишу пристојан, достојанствен рад за одрасле и младе са законски прихватљивим годинама, затим, прелаз са неформалне на формалну економију, побољшавају услове живота у руралним срединама, утичу на приход, чиме се обезбеђује позитивна превеленција на елиминисање, и борбу против дечијег рада.⁴³ Социјални ризици као што је незапосленост, сиромаштво породице, најизвеснијису узроци који воде до рада деце. Социјална заштита, приступ програмима и средствима овог вида помоћи и интервенције, могу ублажити социјалну рањивост, тиме спречити дечији рад. Последњи фактор до елиминисање дечијег рада је образовање. Приступ квалитетном образовању, усавршавање, стицање вештина и знања, најачи је алат у борби за окончање дечијег рада. Према подацима УНИСЕФ-а од 23-септембра 2021. године, деца широм света изгубила су 1.842 билиона школских часова због короне и мера затварања. Наиме, УНИСЕФ је у

---

⁴¹ МОР развија документ који је објединио расправе о могућим импликацијама кризе на основна начела и права на раду, као и посебан документ о заједничком ауторству са УНИСЕФ-ом, који истражује могуће ефекте кризе на дечији рад. УНИСЕФ и МОР такође сарађују на истраживачком пројекту, чији ће резултати бити објављени у току ове 2021. године. *Ibid.*, 9-10.

⁴² *Сто година борбе против дечијег рада*, www.nspvojvodine.org.rs. (31.08 2021)

⁴² *Ibid.*

⁴³ *Ibid.*

седишту Уједињених нација у Њујорку, где се одржава Генерална скупштина УН поставио дисплеј-бројач (који броји сате изгубљеног учења) на којем се сваке секунде мењају бројеви како би упозорио и позвао владе да поново отворе школе.⁴⁴

---

⁴⁴УНИЦЕФ: Деца изгубила више од 1,8 милиона школских часова због короне, [https://www.danas.rs/drustvo/unicef-deca-izgubila-vise-od-18-bilion-a-skolskih-casova-zbog-korone/\(23.09.2021\)](https://www.danas.rs/drustvo/unicef-deca-izgubila-vise-od-18-bilion-a-skolskih-casova-zbog-korone/(23.09.2021))

Slobodanka PERIC, Ph.D.

Full-time Profesor

University of Pristina - Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

ELIMINATION OF CHILD LABOUR - Challenges during the Covid 19 pandemic

Summary

Even though the rights of the child are guaranteed and protected on a universal level in all aspects of life and in the development of their personalities, children labour remains present with less or more success, not just in poor countries, but it is a qualm of the modern age that is present in all parts of the world. The author points out the gap in legislation and practice in the field of child labor and the problems that humanity is facing on the road to eliminating child labor during the Covid 19 pandemic, which hampers the efforts made to eradicate and end children labour by 2025. In the first part of the assignment, the emphasis is on the characteristics, causes and forms of children labor. The second part of the paper focuses on the analysis, features of the pandemic and the consequences on the labour market, unemployment, social security, poverty. The concluding theses emphasize the indisputable contribution of numerous regulations in the international and national domain in order to regulate, recognize and eliminate child labor, its worst forms and the negative effects of the existing pandemic on the achievements and efficiency in further eliminating child labor. Namely, when we add to the traditional causes of child and forced labour the new, crisis-produced poverty, limited access to decent working conditions, social marginalization, discrimination, lack of quality education, increasing informal economy and weak social dialogue, the likelihood that child labour will also increases.

Key words: *child labor, elimination of child labor, pandemic (COVID-19), unemployment, social protection, education.*

ЛИТЕРАТУРА

Daniels Barbara, *Hidden Lives Revealed - Poverty and Families in the Victorian Era*, March 2003, <http://www.hiddenlives.org.uk/articles/poverty.html> (15.08.2021)

ILO „*COVID-19 Impact in child labour and forced labour: The response of the IPEC+ Flagship Programme*“
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@ipece/documents/publication/wcms_800090.pdf (30.08.2021)

Јовановић Предраг, *Радно право*, Правни факултет у Новом Саду, 1998.

Јовановић Предраг, *Заштита младих људи на раду у смислу Директиве ЕЗ 94/33* Интернет издање: [https://studiaiuridica.me/wp-content/uploads/arhiva/godina2-broj1/1-2020\(2\).pdf](https://studiaiuridica.me/wp-content/uploads/arhiva/godina2-broj1/1-2020(2).pdf)

Јовановић Предраг, *Рањивост деце/омладине и могућност односно забрана њиховог рада*, Радно и социјално право, Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Београд, бр. 1/2020, 21-60.

Јашаревић Сенад, *Заштита деце у вези са радом у ЕУ, Радно и социјално право*, Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Београд, бр. 2/2020, стр. 5-26.

CodyDavid, *Child Labor*, <https://victorianweb.org/history/hist8.html>

Nardinelli Clark, *Child Labor and the Industrial Revolution*, Bloomington, Indiana University Press, Indiana, 1990.

Neocleous Mark, *The Political Economy of the Dead: Marx's Vampires*, Mark Neocleous, <http://ricardo.ecn.wfu.edu/~cottrell/OPE/archive/0604/att-0138/01-PoliticalEconOfTheDead.pdf>. (15.08.2021)

UNDP, *COVID-19 Процена социо-економског утицаја*,
https://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/library/crisis_prevention_and_recovery/covid-19-socio-economic-impact-assessment-.html (30. 08. 2021)

World Day Against Child Labour, Child labour rises to 160 million – first increase in two decades, https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_800090/lang--en/index.htm (15.08.2021)

ПРАВНИ ИЗВОРИ

Конвенција Међународне организације рада бр. 182 о најгорим облицима дечијег рада из 1989. године и Препорука бр. 190 о забрани и хитној акцији за укидање најгорих облика дечијег рада, „Службени лист СРЈ-Међународни уговори, бр. 2/03“

Council Directive 94/33/EC on the protection of young people at work, Official Journal — OJ L 2016, 20. 08. 1994, p. 12, amended by: Directive

2007/30/EC (OJ L 165, 27. 6. 2007, p. 21); Directive 2014/27/EU (OJ L 65, 5. 3. 2014, p. 1); Regulation (EU) (OJ L 198, 25. 7. 2019, p. 241), <https://eur-lex>.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

Глобални циљеви за одрживи развој и Агенда 2030, <https://sdgs.un.org/goals> (28.08.2021)

Defining child labour, <http://www.ilo.org/ipecc/facts/lang-en/index.htm> (2.08.2021)

Сто година борбе против дечијег рада, www.nspvojvodine.org.rs, (31.08.2021)

Деца и рад: Хоће ли због пандемије одрасли још више изабљивати децу, <https://www.bbc.com/serbian/cyr/svet-53025397> (7.08.2021)

УНИЦЕФ: Деца изгубила више од 1,8 билиона школских часова због короне, <https://www.danas.rs/drustvo/unicef-deca-izgubila-vise-od-18-bilionaskolskih-casova-zbog-korone/> (23.09.2021)